

Değer Kaynaklarımız Perspektifinden Milliyetçilik Anlayışı

Abdulkerim DİKTAŞ*

Kavramlar, insan düşüncesinin spot ışıklarıdır. Belleğimizde bulunan kavramlar adedince düşünce dünyamız zengin veya fakir olarak değerlendirilir. Konuşurken veya yazarken kullandığımız kavramların anlam dünyasındaki karşılığını bilmek büyük önem arz eder. Bu, muhatabın anlatılanı anlaması bakımından da önemlidir. Zira kullandığımız kavram, muhatabın anlam dünyasında bir karşılığa tevafuk etmiyorsa, boşa anlatmış olma ihtimaliniz yüksektir. Bu nedenle konuşma esnasında veya yazarken kavramları aydınlatmak gerekir. Kavramların önemini böylece vurguladıktan sonra başlıkta zikredilen değer, perspektif ve milliyetçilik kavramlarını açıklayarak yazımıza giriş yapalım.

Değer; toplum tarafından önemsenen, çoğunluk tarafından kabul gören, beğenilen, arzu edilen eylem, söylem ve düşünceleri ifade eden kavramdır. Başka bir ifade ile değer, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen şeylerdir. Bunlar, insanların bireysel arzu ve istekleri olmayıp herkes için iyi, herkes için arzulanır olma özelliğine sahip niteliklerdir. Toplum, değer yargıları üzerinde hemfikirlerdir ve bu değer yargıları uzun bir süreçte oluşan standartlar bütünü oluşturur. Bizler neyin iyi neyin kötü, neyin güzel neyin çirkin, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair kararlarımızı, değerlerin kılavuzluğunda veririz. Örnek vermek gerekirse; yardımsever olmak iyi bir davranış örneği olduğu için Anadolu toplumunda herkes tarafından

* Dr. Öğr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Fakültesi, Felsefe Bölümü, abdulkerim.diktas@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5803-5586

önemli bir değer olarak benimsenmiştir. Misafirperverlik, temizlik, dürüstlük, saygılı olma, sorumluluk bilinci, etnik kimliğinden-derisinin renginden ötürü başkasını tahkir etmemek gibi bütün pozitif davranış türleri toplumumuz tarafından “iyi” olarak kategorize edilmiş değerlerdir. Buna mukabil küfürlü konuşmak, yalan söylemek, iftira atmak, hırsızlık yapmak, dedikodu gibi eylem ve söylem türleri de yine toplumumuz tarafından “kötü” olarak kategorize edilmiştir. Örneklerde görüldüğü üzere, maruz kaldığımız eylem ve söylemler için bizlere iyi ve kötü nitelendirmelerini yaptırın şey, sahip olduğumuz değerlerdir.

Perspektif, kısaca “bakış açısı” demektir. Olaylara ve olgulara nasıl bir çerçeveden baktığınızı ifade eder. O pencere, sizin düşünce dünyanız hakkında muhataplara fikir verir ve durduğunuz yerin tespit edilmesinde önemli bir rol oynar. Mesela “siyasi perspektiften ibadet özgürlüğü” dediğinizde, ibadet özgürlüğüne dair siyaset kurumunun ve temsilcilerinin bakış açılarını irdeleyeceğiniz anlaşılır. Tıpkı bu örnekteki gibi biz de manevi ve kültürel değerlerimizin milliyetçilik kavramına nasıl bir bakış açısı sunduğunu yazının ilerleyen paragraflarında ele alacağız.

Son kavramımız milliyetçilik. Millet kavramından türetilmiş olan milliyetçilik kavramı, Fransız İhtilali'nin literatüre kazandırdığı şekliyle özellikle etnik bir kimliğin ideolojik düzlemde savunuculuğunu yapmayı ifade eder. Müntesibi olduğunuz milletin saf, temiz, üstün, erdemli gibi vasıflarla tavsif edilmesini ileri sürer. Arapçadaki “asa-biye” kavramında olduğu gibi aynı soydan gelenlerin, kan bağı ile birbirine bağlı olan akrabaların/kavimlerin diğer akraba topluluklarına ve kavimlere karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusunu anlatır. Her ne kadar ırkçılık ve faşizm kavramları kadar keskin uçları olmasa ve onlar kadar sert söylemler üretmese de bu kavramların teknik altyapısını milliyetçilik kavramının oluşturduğu göz ardı edilmemelidir. Etnik üstünlüğün İslam inanç ve akidesi tarafından reddedildiği gerçeğinden hareketle kahir ekseriyeti Müslüman olan toplumumuzun böylesi bir milliyetçilik anlayışından uzak durması gerektiğini peşinen belirtmek gerekir. Bununla birlikte dil ve kültür milliyetçiliği, üretimde millilik, anlayışta millilik gibi müspet milliyetçilik anlayışlarına da yazımız içerisinde değineceğiz.

Toplumsal değerler, yüzyıllara sâri uzun bir süreçte oluşur. Tarihi metinlerde 751 Talas Savaşı ile Müslüman olduğu ifade edilen Türkler, yaklaşık 1272 senelik bir Türk-İslam kültürü ile kültürleşmişlerdir. Anadolu'nun fethi ile bu coğrafyada yaşayan diğer etnik unsurları da tek sancak altında toplamayı başarabilmiş olan Türk devletleri, çok

renkli ve mihenk taşı İslam olan ortak bir kültür etrafında toplanmış, bu çerçevede toplumsal değerlerin tesisi gerçekleşmiştir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde, Müslüman üst kimliği altında bütün etnik unsurlar “ümmeçilik” anlayışı ile hayatlarını yüzyıllar boyunca barış içerisinde sürdürebilmiştir. Nitekim ümmeçilik anlayışı yerine etnik milliyetçilik anlayışı ile hareket edilmiş olsaydı, milyonlarca kilometrekareye yayılmış farklı etnik kimliklerin kendilerinden kilometrelerce uzaktaki merkezi bir otoriteye sadakatle bağlı kalmaları mümkün olmazdı. 19. Yüzyıl itibarıyla Arap Coğrafyasında, Balkanlarda, Kafkaslarda ve Afrika’da zuhur eden etnik milliyetçi hareketler neticesinde imparatorluğun dağılmış olması, bunun en bariz delillerindendir.

Kur’an ve Milliyetçilik

12 asırlık bir değer dünyası içerisinde etnik milliyetçiliği sevimsiz kabul eden değer kodlarını daha yakından incelemek üzere öncelikle Anadolu insanının kutsal kitabı olan Kur’an-ı Kerim’e bir göz atalım. Kur’an-ı Kerim, ırkçılığı merkeze alan milliyetçiliği ilk olarak Hz. Adem’e secde konusunda İblis’le Allah arasında geçen diyalog üzerine inşa ederek reddeder. Bakara: 34. âyet, Araf: 11-12. âyetler, İsrâ: 61. âyet ve Sad: 74-75. âyetlerde ifade edildiği üzere vâkıa o ki; Allah Hz. Âdem’i yaratır, cinlere ve meleklerle “Ona secde edin” emrini verir. Ancak İblis secde etmeyi reddeder. Allah nedenini sorduğunda ise “beni ateşten, onu topraktan yarattın, ateş topraktan daha üstündür.” karşılığını vererek soy üstünlüğü iddiasında bulunur. Nitekim Allah’ın katından kovulmakla ve ilânihaye lanetlenmekle cezalandırılır. İblis’in bu şekilde başlattığı soy üstünlüğü iddiası peygamberlerin vazifelendirildiği kavimlerde de görülmektedir. Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Musa, Hz. İbrahim, Hz. Şuayb gibi peygamberlerin toplumlarında kavmiyetçilik yapıldığı ve bu peygamberlerin kavmiyetçilikle mücadele ettikleri Kur’an’da anlatılmaktadır. Ayrıca üstünlüğün sadece Allah’a ait olduğunu, insanların birbirlerine karşı etnik anlamda bir üstünlüğünün bulunmadığını anlatan âyetler de vardır (Bkz. Yunus: 65, Saffat: 180, Münafikun: 8).

Kavmiyetçilik veya kabilecilik dediğimiz ırkçı-milliyetçi anlayışla en çok mücadele eden peygamberlerden biri de bizim peygamberimiz Hz. Muhammed’dir. Arap toplumunun peygamberimizin elçilik vazifesini reddederken ileri sürdükleri gerekçelerden biri de O’nun kendi kabilesinden olmayışdır. Peygamberlik müessesesini kendi kabilesine yakıştıranlar, Kureyş kabilesinden bir peygamberin çıkmasını hazmedememişlerdir. Ayrıca Müslüman olan köleleri, siyahileri, düş-

künleri ve zayıfları da yine kavmiyetçilik yaparak alt sınıf insan kabul ettiklerinden, onlarla aynı dini benimsemeyi ve onlarla aynı düzlemde eşitlenmeyi reddetmişlerdir. Buna mukabil çağlar, ırklar ve zahiri üstünlükler üstü olan Kur'an 23 yıl içerisinde sadece belli gruplara menfaat sağlayan uygulamaları ref'etmiş ve yerine toplumun bütün kesimlerini kapsayan kalıcı değerler sistemini tesis etmiştir. "Üstünlük ancak takvadadır." anlayışıyla iman edenleri aynı düzlemde eşitleyerek kan, soy, zenginlik, ırk, dil, meslek gibi bütün farklılıkları üstünlük sebebi olarak görmeyi reddetmiştir. Ayrıca fikrî temelli bir birlik anlayışını esas alan İslâm dini, "mü'minler ancak kardeşirler." âyetiyle bütün farklılıkları iman merkezli bir kardeşlik düzeyinde birleştirmiştir.

Adalet, Merhamet ve Milliyetçilik

İnsanda içgüdüsel olarak neş'et eden kan bağı kaynaklı sahip çıkma, öncelik tanıma ve üstün tutma duygusu, hiçbir şekilde adalet değerinin önüne geçmemelidir. İhtilafli durumlarda kan ve soy bağımızın bulunduğu birine iltimas tanıyamayacağımız gibi, herhangi bir sebeple düşmanlık beslediğimiz birilerine karşı da adalet terazisini incitemeyiz. Maide Sûresi 8. âyetteki: "Bir kavme olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin." emri, adalet karşısında bütün farklılıkların ve hatta düşmanlıkların nötrlendiğini ifade etmektedir. O halde hakkaniyet ekseninde meseleleri değerlendirmeli ve hakkı üstün tutmak pahasına gerekirse kan ve soy bağımız bulunanı tazir etmekten çekinmemeliyiz. Bununla birlikte iş karşılığı ücretlendirmede de dil, din, ırk, renk ayrımı yapmaksızın adil davranmak gerekir. "Eşit işe eşit ücret" anlayışıyla hareket edilmeli ve bireyler arası farklılıklar hak gaspına gerekçe gösterilmemelidir.

Merhamet değerine gelecek olursak, o, her insanın doğuştan sâhip olduğu bir duygu olmakla birlikte, insan onu zaman içerisinde ya geliştirir ya da tamamen yok eder. Yeryüzünün daha yaşanılabilir bir yer olması için merhamet duygusu gelişmiş insan sayısını çoğaltmak gerekir. Çünkü acımasızlığın merhamete galip geldiği bir dünya, yaşanabilir olmaktan uzaktır. Allah merhametlidir, kendisini Rahman ve Rahim olarak tanıtır. Öyle ki O'nun merhameti bütün kâinatı kuşatmıştır. Kendisine isyan eden, şirk koşan, taşkınlık ve bozgunculuk yapan kullarına bile mühlet verecek, bu süre zarfında onları rıziksız bırakmayacak kadar merhametlidir. Yaratıcısının merhameti enginleri aşmışken insanın insana ve diğer canlılara karşı merhametsiz tavırlar sergilemesi, kabulü imkânsız bir davranış biçimidir. Diğer hiçbir gerekçe gibi ırkçılığı körükleyen milliyetçilik de merhametsiz eylem ve

söylemlerin gerekçesi olamaz. Bu nedenle yeryüzündeki herhangi bir kavmin aşağılanması, tahkir edilmesi, ötekileştirilmesi ve hayatlarına kastedecek kadar itilmesi, İslam mayasıyla yoğrulmuş bu toprakların değerleri arasında yer almamıştır.

Dilde ve Kültürde Milliyetçilik

İnsanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik, “kültür” kelimesi ile tarif edilmektedir. Yani “kültür” kavramıyla insan dünyasını taşıyan, insan varlığının görüldüğü her şey anlaşılmalıdır. Bununla birlikte, bir toplum hakkında bilgi edinmek, o toplumun kullandığı dili bilmekle mümkündür. Çünkü toplumun ürettiği her türlü değer, mutlaka diline yansır. Bu yargı, beraberinde bizi şu sonuca ulaştırmaktadır: bir toplumun, tarihteki herhangi bir döneminin kültürel ve toplumsal dinamikleri aydınlatılmak istendiğinde, o dönemin yazılı metinlerini incelemek yeterli olacaktır. Mesela Göktürk Yazıtları incelenerek, o dönemin Türk kültürü hakkında bilgi edinmek mümkündür. Türklerin göçebe yaşadıkları dönemde kullandıkları dilde tarımla ilgili kelime yok denecek kadar az iken, yerleşik bir yaşama geçtiklerinde dillerinde tarımla ilgili kelimeler daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bu, kültürün dil üzerindeki etkisine bir örnektir.

Nesilden nesile kültür aktarımı dil sayesinde yapılmaktadır. Toplumun genç kuşaklarına kendi milletinin bilim, düşünce, sanat ve edebiyat alanlarında önem arz eden değerlerini tanıtmaya, bu değerleri sevdirmeye, yaşatmaya ve gelecek nesillere aktarmaya imkânını sunan başlıca araç, dildir. Günümüzde kültür aktarımı örgün eğitim kurumları sayesinde yapılmaktadır. Okullardaki kültür aktarımının niteliği nispetinde gelecek adına ümitvar olabiliriz. Eğer okullar, üzerlerine düşen bu vazifeyi layıkıyla yerine getirmezlerse, yetişen nesiller köksüz, idealsiz ve her bakımdan cılız olurlar. Kültür aktarımının layıkıyla yerine getirilmesi ise, iyi bir dil ve kültür bilinci ile mümkündür. Bu konuda milli şuurla hareket eden öğretmenler yetiştirmek önemlidir.

Milletler, devlet varlıklarını devam ettirebilmeleri ve sürekli gelişerek çağa ayak uydurabilmeleri için kültürlerine azami ölçüde değer vermelidirler. Bunun için de her millet kendi kültürü üzerine eğilmeli, onu beslemeli ve geliştirmelidir. Milli dil kendi bünyesinde bir tarih birliği, duygu birliği, amaç birliği ve ruh birliği barındırmaktadır. Bu sebeptendir ki bir milletin tarih içinde devam etmesi, yaşayabilmesi ve kendini geliştirebilmesi; dilinin varlığını, bütünlüğünü ve canlılığını korumasına bağlıdır. Dil ve kültür birbiri ile bu denli iç içe geçmiş iki olgu iken, milletlerin tarih sahnesindeki varlıklarını devam ettirebil-

mesi için bu iki olgu üzerinde milliyetçi hassasiyetler göstermesi kaçınılmazdır. Öyleyse dil ve kültür milliyetçiliği, etnik milliyetçilikten farklıdır, meşrudur, zorunluluktur.

Üretimde ve Anlayışta Milliyetçilik

Üretimde milliyetçilik bir devletin kendi öz kaynaklarıyla kendisine yetebilmesinde, dışa bağımlılığın azaltılmasında ve cari açığın düşürülmesinde son derece önemlidir. Kendi ihtiyaçlarını üretemeyen toplumlar, o ihtiyaçları karşılayan diğer toplumların zorunlu olarak etkisi altında kalırlar. Kullandığı ürün üzerinde söz sahibi olamaz, hakimiyet kuramaz ve egemenliği tehlikeye girer. Bunun en güzel örneklerini askeri sahada tecrübe ediyoruz. Ülkemiz yakın zamana kadar insansız hava araçlarını başka devletlerden tedarik ederek envanterinde bulunduruyordu. Bu hem maliyetli hem de donanım ve yazılım açısından kontrol edemediğimiz bir sürü mahsuru bünyesinde barındırıyordu. Ancak son dönemde milli kaynaklarla İHA'ların ve SİHA'ların üretimi gerçekleşti ve yukarıda zikredilen mahsurlar izale edildi. Devletin, milletin ve toplumsal yapının faydasına olacak her türlü kaynağın kullanılarak milli imkanlarla üretilmesi, dağıtılması ve tüketilmesi milliyetçiliğin müspet ve meşru yanlarından biridir.

Anlayış, düşünce biçimi ve yaşam tarzı bakımından milliyetçilik de milliyetçiliğin arzu edilen yanlarından. Toplumsal değerlerle örtüşen, kültürü, örfü, gelenek görenekleri ötelemeyen ve hatta bu kavramların savunuculuğunu üstlenen milliyetçi anlayış makbul kabul edilmiştir. Nitekim bu, toplumsallaşmanın da bir gereğidir. Kavram olarak milliyetçiliğe karşı çıkmak pahasına toplumunun kültürünü, örf ve adetlerini benimseyip hayatına tatbik etmekten imtina eden bireyler, büyük bir yanlgı içerisinde kimliksizliğe doğru savrulduklarını bilmelidirler. O halde toplumsal değerlerin eylem ve söylem düzeyinde benimsenip milli hislerle savunuculuğunun yapılması, gelecek kuşakların kültürlenmesi bakımından hayati öneme sahiptir. Milli benlik, milli şuurlar, milli kimlik gibi kavramlar, ancak bu türden bir milliyetçi anlayış üzerine inşa edilebilirler.